

Státní ústřední archiv v Praze

Úvody k výročním zprávám

2002

Toužebně očekávané slavnostní otevření provozně technické budovy pro Státní ústřední archiv v Praze a Státní oblastní archiv v Praze se stalo 25. září již roční minulostí. Návštěvy celebrit, zvědavých příznivců, občanů zdaleka i z blízka, v tisících navštěvujících Den otevřených dveří a úvodní výstavu, si letos všichni rádi zopakovali téměř na den přesně. V sobotu 28. září zahájila v Archivní ulici v čísle 4 výstava Panovnická a státní symbolika od středověku do současnosti a oba archivy opět umožnily zájemcům nahlédnout za bariéru oddělující zónu pro veřejnost od obvykle nepřístupného království archivářů. Rok 2002 měl všechny předpoklady stát se rokem archivářsky plodným. Skončilo období prostorového provizoria, lidé i věci v kancelářích a v celé budově si už většinou našli svá místa, generální inventura byla za námi, všechno hovořilo pro úspěšný pracovní rok. Archiv se stal od prvního srpna samostatným správním úřadem s plným rozpočtem a tím, doufejme, pružnějšími "manévrovacími možnostmi". Na chodu instituce se tato skutečnost neměla výrazně negativně projevit. Veškerá tíha jednání okolo organizační a ekonomické transformace SÚA ležela na jeho vedení. Nicméně všechny změny i zmatky s nimi spojené dopadaly samozřejmě i na jednotlivé pracovníky, ať už přímo nebo nepřímo. Do budoucna snad lze oprávněně očekávat, že to nejhorší má SÚA v tomto smyslu za sebou a že bude možné započaté cesty prošlapávat klidněji a lépe. Podstatně zasáhla do života archivářů (a též restaurátorů) ničivá vodní pohroma. Někteří přišli v povodni o střechu nad hlavou. Všichni dohromady pak pomáhali kolegům v archivech, spisovnách, knihovnách, muzeích, vědeckých ústavech, vysokých školách i neziskovým organizacím, jednotlivcům, živnostníkům i větším firmám zachránit pro chod společnosti užitečné písemnosti a cenné kulturní dědictví. Paměť národa tak neskončila v moři v Hamburku ani na skládkách a ve spalovnách. Je u ledu. Ponejvíce v znovu oživeném kladenském provozu Mochovských mrazíren. Praktická dimenze celé akce najde vyvrcholení až následným rozmražením a usušením. Usušit najednou dva tisíce metrů krychlových cenností prostě v povodni ani po ní nejde. Také bez personálních spisů a mzdových listů, ač nepatří do historického archivu, by se postižení sotva dočkali odpovídající části důchodu. S mokkými a hničícími soudními spisy zpola zatopené živé spisovny pražských soudů lze obtížně uzavřít dědické řízení či rozvodové klání. Se zamraženým pytle od bahna vymytých spisů či knih se ovšem také dost dobře nedá pracovat. Optimismus a láska k povolání zachraňujících odborníků a jejich obětavých dobrovolných pomocníků, pracujících v hrozných podmínkách bez ohledu na čas, doprovázela buldočí houževnatost a přesvědčení, že dobrá věc se podaří i v takovýchto nevídaných rozměrech. Postižení záchranářům opláceli úsilí stejně stoprocentním nasazením a vírou. Navzdory zlé skutečnosti se vytvořilo pevné společenství lidí spojených nevšedním poutem společného cíle, v němž nešlo o majetek jednotlivce nebo budoucí zachráněné "živobyetí". Státní ústřední archiv si kolem sebe vždy neformálně tvořil okruh přátel, který se nyní explozivně rozšířil o dosud jen náhodou nezasažené rodinné příslušníky, profesionální i dobrovolné záchranáře všech profesí a resortů, dále o obětavé dárce nutného materiálu v řádech od stovek do milionů korun, se kterými jsme se v životě nesetkali a pojí nás do budoucna např. jen číslo mobilního telefonu. Fáze bezprostřední hektické záchrany hodnot nyní přechází do systematického období následného technologického kroku, náročného na peníze, čas, trpělivost a strážlivý, chladný rozum. Nerušeně pokračuje chod naší instituce, pro niž rok neznamena nic, měřeno

hodnotami, jež ochraňuje ve svých depozitářích. Přesto v zázemí za bariérou oddělující svět archivní od občanského bude probíhat nezměrné úsilí nezmařit dosud vynaloženou námahu a opět zpřístupnit zachráněné archiválie, vzácné rukopisy, staré tisky, plány význačných architektů, cenné muzejní exponáty i živé úřední a soudní písemnosti zase veřejnosti. Nelze se vrátit do období před ničivou povodní a pokračovat s představou, že se nás tento problém netýká, protože veškeré státní archivy až na jednu malou výjimku zůstaly nedotčeny. Jsme zavázáni minimálně důvěrou, kterou do nás všichni vložili a nadále vkládají. Jaký je náš archiv více než rok po otevření? Zběsilý běh událostí natolik zrychlil historický čas, že se zdá, že uplynulo mnohem více než několik set dnů. Archiv a jeho lidé, žijoucí to organismus, zestárnul na prožitcích a zkušenostech. Lépe řečeno dozráli jsme. Všem kolegům a všem přátelům za to patří velký dík.

2001

Nemáme čas být sami sebou. Varianty této věty nás doprovází v posledních letech až překvapivě často. Je otázkou cui bono – v čí prospěch? Zůstaneme-li v obecné rovině, nutně dospějeme k proměnám obsahu archivářské profese, jež jsou již dávno zřejmé v celém světě. Pro případ zprávy o stavu instituce je však žádoucí zůstat u konkrétních událostí a výkonů. Klasická "archivařina", s četnými propojeními k historiografii a pomocným vědám historickým, se již opravdu nestává stoprocentní náplní práce kolegů archivářů. Vzato filtrem uplynulého roku archiváři a naši spolupracovníci v knihovně, v oddělení informatiky, v oddělení fyzické péče o archiválie a konečně i v hospodářsko-provozním oddělení se nejprve etablovali jako uživatelský dozor při dostavbě provozně technického objektu pro Státní ústřední a Státní oblastní archiv v Praze. Poté si osvěžili zkušenosti z mnohaletého a někteří i několikanásobného stěhování celých oddělení včetně strojů a zařízení. O několik dnů nato se vžili do role pozorných hostitelů při dvou dnech slavnostního otevření a o Dni otevřených dveří pro veřejnost. Někteří se stali na krátkou chvíli mediálními hvězdami. Mnozí nezapřeli pedagogické sklony při organizování exkurzí a přednášek pro nesčetné výpravy. Ozkusili jsme si, jaké to je, pořádat sami, ve vlastních prostorách, výstavu ryze archivářskou. Osahávali jsme si nebývalé možnosti nové budovy a hned je začali využívat nejen pro sebe, ale i pro "přespolní". Práce s veřejností, obohacená o nové prvky, se stala jedním ze základních kamenů naší činnosti. Občany neoslovujeme jen prostřednictvím mimořádných akcí, v nichž se předvádí archiv jako neznámá oblast poznání či fascinosa. Konečně můžeme vykonávat ryze archivářskou činnost – umožňovat studium archiválií v badatelkách bez jakéhokoliv prostorového, technického či personálního omezení. Ve srovnání s lety minulými jde o nebývalý skok z provizorních studoven v depozitáři o velmi malé kapacitě do komfortní haly s celkově sto místy pro badatele. S typicky černým humorem kolegy historiky označované období badatelen první (6 míst) a druhé generace (20 míst) je našťástí za námi a děkujeme všem našim příznivcům za trpělivost, s kterou nedůstojné podmínky s námi snášeli a též za veřejnou i skrytou pomoc při překonání období zoufalé bezperspektivnosti po přerušení výstavby archivního areálu. Centrální studovna pomalu přechází na plný provoz včetně odpoledních služeb do 18 hodin (v prvním čtvrtletí tohoto roku prozatím o úředních dnech v pondělí a středu). Zatímni návštěvnické rekordy při omezených návštěvních časech do čtvrté odpolední dosáhly v prosinci minulého roku počtu 65 zájemců denně. Využívání archiválií formou opisů, výpisů a kopií pro správní účely se stalo běžnou součástí našich povinností. Míra této služby však vymýtila archiváře (o historikovi ani nemluvě) a nastolila hybridní osobnost archivního úředníka. Současně vyhledává v rozsáhlých archivních fondech podklady, kombinuje možnosti pátrání často detektivní povahy, orientuje se jak v historických souvislostech i v právních náležitostech nejrůznějších zákonů, spolupracuje

s domácími i zahraničními institucemi na optimalizaci lhůt i shromáždění archivních dokladů. Výsledky pak sděluje jednotlivým žadatelům se zpožděním, což je způsobeno personální nedostatečností pro tak obrovský příval dotazů. Archivní úředník a s ním i administrativní zaměstnanci pak musí podstoupit každodenní zkoušku z etického kodexu a vysvětlovat nevysvětlitelné veřejnosti oprávněně nerudné z dlouhého čekání. Představa většiny populace o archivu je velmi mlhavá a obvykle se předpokládá jednoduchý administrativní úkon spojený s nahlédnutím do evidence /pokud možno databázového typu/ a ne úmorné, často fyzicky náročné prohledávání registratur dávno zrušených úřadů. Ukončení termínů, do kdy je možno podávat žádosti o některá odškodnění, doprovázené i přesným stanovením lhůt k doložení archivních dokladů prokazujících nárok, snad alespoň na čas umožní malé vydechnutí před dalším maratónem vyhledávání a kopírování. V průběhu uplynulých let se plně vyprofilovala jednotlivá oddělení archivu. Pro některé z nich to ovšem znamená na dlouhou dobu definitivní rozloučení se s klasickými činnostmi, jako je např. zpřístupňování archiválií jejich uspořádáním a inventarizací. Že to má zpětný vliv na rychlost předkládání archiválií v badatelkách i na (ne)promptní písemné odpovědi žadatelům, je nasnadě.

2000

Paměť čtenářů výročních zpráv bývá obvykle krátká, přesto neustálé stýskání Státního ústředního archivu na vlastními silami nepřekonatelné překážky zřejmě rokem 2000 alespoň částečně ustane. Na začátku roku 1999 se všichni pracovníci kromě 1. oddělení měli nastěhovat do provozně technického objektu. Místo toho koncem roku 1998 již dlouho povážlivě zkomírající ruch na stavbě zcela utichl a beznadějně torzo stavby míjeli zaměstnanci pracující v manipulačních místnostech depozitáře Chodovec ještě do druhé poloviny roku 2000. Bezvýhodná situace postihla všechny činnosti archivu a navenek se projevila především uzavřením centrální studovny v Karmelitské ulici a tudíž markantním snížením kvality poskytování přímých služeb veřejnosti. Vládní usnesení č. 787 ze dne 26. 7. 2000 k realizaci urychleného dokončení archivního areálu v Praze 4 – Chodovci 2. stavba, po němž opravdu následovalo oživení stavebních prací, vrátilo do archivářské obce opět optimismus. Nastalo období "radostných pětetek" o kvalitu objektu, neboť způsob opouštění stavby bývalým zhotovitelem nebyl právě korektní a zdoluhavé dohotovování celého archivního areálu má za následek zastarání některých komponent projektu. Krátce řečeno, to co bylo progresivní v roce 1996 nemusí být dnes akceptováno, ba o mnohých vymoženostech, především v oblasti výpočetní techniky, se ani nevědělo.

Chceme věřit, že nová, mimořádně velkorysá příležitost daná kvalitním materiálním zázemím se brzy projeví ve vlastní archivářské činnosti a Státní ústřední archiv zaujme důstojné postavení mezi obdobnými zařízeními v České republice a srovnatelnými centrálními archivy na světě.

1999

Rok 1999 přinesl Státnímu ústřednímu archivu zcela neočekávanou situaci. Podle původních harmonogramů dostavby archivního areálu na Chodovci se měla všechna oddělení archivu kromě 1. odd. v tomto roce nastěhovat do provozně technického objektu na Chodovci a zahájit zde běžný provoz. Místo toho se však stavební a konstrukční práce koncem roku 1998 zastavily a ani během prvního pololetí nebyly obnoveny a na generálního zhotovitele stavby byl nakonec v září 1999 prohlášen konkurs. Tak místo stěhování do nových pracoven musela většina pracovníků archivu pracovat v náhradních provizorních pracovnách na Chodovci nebo

v dosavadní, již nevyhovující budově v Karmelitské 2. Po celý rok byla uzavřena centrální studovna, prostorová situace neumožňovala zpracování velkých archivních fondů, nebylo možno uvést do chodu počítačovou síť a práci ztěžovaly i komunikační problémy mezi jednotlivými pracovišti. Místo plného rozvinutí archivních činností v nových podmínkách tak musel archiv řešit jejich provizorní suplování, což bylo možné jen v omezeném rozsahu a což znamenalo celkové výsledky práce archivu.